

ТЕХНОЛОГІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З СІМ'ЯМИ

Мета роботи. Дослідження пов'язане з пошуком нових підходів у роботі з сім'ями шляхом формування і підвищення значущості системи ціннісних орієнтацій сімейного дозвілля, запровадження різноманітних його форм, видів і технологій у практику. Сімейне дозвілля відіграє провідну роль у формуванні гармонійних відносин в сім'ї. Занепад інституту сім'ї, тенденція до зниження рівня культури відносин і організації дозвілля у сучасних сім'ях потребує дослідження технологій сімейного дозвілля і його ролі в формуванні системи цінностей українських сімей. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні методів дозвіллевої діяльності в різновікових групах і психологічних методів (інтерактивні методи). Означений методологічний підхід дозволяє розкрити сутність особистості та закономірності її формування на різних вікових етапах, проаналізувати активні методи соціально-психологічного навчання з метою розвитку особистості, її самореалізації. **Наукова новизна** роботи полягає в розширенні уявлень про розмаїття технологій сімейного дозвілля: вікові, оздоровчі, екологічні, культурно-орієнтовані. Аналіз організації сімейного дозвілля, виявлення сфери сімейних дозвіллевих вподобань і традицій дає можливість глибше усвідомити важливість використання прийомів, методів, форм і видів дозвіллевої діяльності відповідно до етапів розвитку сім'ї, розподілу ролей і сімейних обов'язків, враховувати життєві цикли сім'ї, її склад, сімейні підсистеми, основні параметри сім'ї, які визначають специфіку взаємовідносин. **Висновки.** Сімейне дозвілля відіграє важливу роль у формуванні конструктивних стосунків в сім'ї, у передачі сімейних цінностей і традицій старшого покоління молодшому. Організоване сімейне дозвілля сприяє оптимізації подружніх і батьківсько-дитячих стосунків; формуванню позитивних емоційних зв'язків; розвитку соціальної та емоційної ідентичності всіх членів сім'ї; відродженню традицій і моральних цінностей сім'ї; формуванню культури організації та проведення вільного часу в сім'ї.

Ключові слова: сім'я, структура сім'ї, сімейне дозвілля, види і форми сімейного дозвілля, технології сімейного дозвілля.

Олійник Оксана Алексеевна, кандидат психологических наук, доцент кафедры культурно-досуговой деятельности Киевского национального университета культуры и искусств

Технологии досуговой деятельности с семьями

Цель работы. Исследование связано с поиском новых подходов в работе с семьями путем формирования и повышения значимости системы ценностных ориентаций семейного досуга, внедрения разнообразных форм, видов и технологий в практику. Семейный досуг играет ведущую роль в формировании гармоничных отношений в семье. Упадок института семьи, тенденция к снижению уровня культуры отношений и организации досуга в современных семьях требует исследования технологий семейного досуга и его роли в формировании системы ценностей украинских семей. **Методология** исследования заключается в использовании методов досуговой деятельности в разновозрастных группах и психологических методов (интерактивные методы). Данный методологический подход позволяет раскрыть суть личности и закономерности ее формирования на разных возрастных этапах, проанализировать активные методы социально-психологического обучения с целью развития личности, ее самореализации. **Научная новизна** работы заключается в расширении представлений о разнообразии технологий семейного досуга: возрастные, оздоровительные, экологические, культурно-ориентированные. Анализ организации семейного досуга, определение сферы семейных досуговых предпочтений и традиций дает возможность глубже осознать важность использования приемов, методов, форм и видов досуговой деятельности соответственно к этапам развития семьи, распределения ролей и семейных обязательств, учитывать жизненные циклы семьи, ее состав, семейные подсистемы, основные параметры семьи, которые определяют специфику взаимоотношений. **Выводы.** Семейный досуг играет важную роль в формировании конструктивных отношений в семье, в передаче семейных ценностей и традиций старшего поколения младшему. Организованный семейный досуг способствует оптимизации супружеских и отцовско-детских отношений; формированию позитивных эмоциональных связей; развитию социальной и эмоциональной идентичности всех членов семьи; возрождению традиций; формированию культуры организации и проведения свободного времени в семье.

Ключевые слова: семья, структура семьи, семейный досуг, виды и формы семейного досуга, технологии семейного досуга.

Oliinyk Oksana, candidate of psychological Sciences, docent of Department of cultural and leisure activities, Kyiv national University of culture and arts

Technologies of family leisure activities

Objective. The study searches for new approaches to working with families by creating and raising importance of the system of value orientations of family leisure and introduction of its various forms, types and technologies into practice of family leisure. Family leisure plays a leading role in shaping of harmonious relationship in a family. The

decline of the institution of the family and the reducing trend of cultural and leisure relations in modern families require to research family leisure technology and its role in shaping of Ukrainian family value system. **Research methodology** is based on application of the methods of leisure activities in the groups of different age as well as psychological techniques (interactive methods). Specified methodological approach enables to reveal the essence of personality and peculiarities of its development at various age stages and to study active methods of socio-psychological training for the personal development and self-actualization. **Scientific novelty** consists in expanding of notions of diversity of family leisure technologies: age-related, recreational, environmental and cultural. Family leisure study and determination of scope of family leisure preferences and traditions provides the possibility to be aware of the importance of using the methods, techniques, forms and types of leisure activities according to stages of family development, distribution of roles and family responsibilities as well as to take into consideration family life cycle, its composition, family subsystems and its basic parameters, which determine a specific character of relationship. **Conclusions.** Family leisure plays an important role in constructive relations in the family and transmission of family values and traditions from one generation to the other. Organized family leisure contributes to optimizing of the marital and parent-child relationships, creating of positive emotional ties, development of social and emotional identity of family members, revival of traditions and moral values of a family and development of family leisure culture.

Keywords: family, family structure, family leisure, types and forms of family leisure, family leisure technologies.

Постановка проблеми. В умовах трансформації сучасного суспільства поступово змінюється структура сім'ї як малої соціальної групи, її роль в системі суспільних відносин і формуванні особистості. Молодь дедалі більше надає перевагу громадянським шлюбом; збільшується вік людей, які вступають в шлюб; відбувається падіння народжуваності; збільшується кількість розлучень, менше сімей формуються після повторного шлюбу. Зазнають змін сімейні цінності і традиції, особливості побудови подружніх і батьківсько-дитячих стосунків в сім'ї, підходи до формування особистості і виховання дітей в сімейній системі.

З огляду на це відбуваються пошуки нових підходів у роботі з сім'ями, зокрема, засобами сімейного консультування, шляхом формування і підвищення значущості системи ціннісних орієнтацій сімейного дозвілля, запровадження різноманітних технологій в практику сімейного дозвілля. Сімейне дозвілля тісно пов'язане з благополуччям сім'ї. Психологічний комфорт в сім'ї, її система цінностей, культура організації вільного часу залежать від рівня культурного розвитку сім'ї, суспільства, від суспільних відносин. На жаль, останнім часом в суспільстві відбувається занепад інституту сім'ї, тенденція до зниження рівня культури відносин і дозвілля в сучасних сім'ях. Перераховані особливості даної проблеми визначають її актуальність, що, в свою чергу, потребує дослідження технологій сімейного дозвілля і його ролі в формуванні системи цінностей сучасних українських сімей.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема розвитку сім'ї, її структури, функцій і роль в організації сімейного дозвілля широко представлена в психолого-педагогічних та соціально-культурних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, структура сім'ї, характеристика її типів і життєвих циклів представлені в працях психологів і психотерапевтів Т. В. Андрєєвої, О. В. Чернікова [1; 12]. Належної уваги приділено розмаїттю сімейних традицій і аналізу проблеми організації культурного дозвілля сім'ї в дослідженнях вітчизняного соціального психолога В. Й. Бочелюка [6]. Варто зазначити, що сімейне дозвілля може розглядатися як форма психологічної допомоги [10]. Здійснення допомоги сім'ям можливе "за умов створення і підтримки в сім'ї сприятливого психологічного клімату, атмосфери взаємодовіри, зміцнення стосунків, розвитку спільних інтересів, системи цінностей у процесі взаємодії і довірливого спілкування членів сім'ї. Провідне місце в реалізації означеного займає організація спільного сімейного дозвілля" [10, 88].

Особливості дозвіллевої роботи з сім'ями розкрито в роботах вітчизняного культуролога І. В. Петрової [11, 257-274]. Чільне місце в розробці проблем соціально-культурної діяльності та її ролі в формуванні культури сімейного дозвілля посідають роботи М. А. Аріарського, Г. М. Бірженюка, А. Ф. Воловика, М. М. Ярошенко тощо [2; 5; 7; 13]. Специфіка соціально-культурного потенціалу сімейного дозвілля, розкриття його функцій представлено в дослідженнях Н. Б. Бабенко [3; 4]. Недостатньою, на нашу думку, є практика організації сімейного дозвілля з використанням знань структури, типів, життєвих циклів і функцій сім'ї; розвитку особистості на різних вікових етапах життєдіяльності. Це дає можливість наголошувати на актуальності проблеми технологій сімейного дозвілля, яка зумовлена змінами сучасного суспільства, культурних традицій, значущістю сім'ї у формуванні особистості, розвитку гармонійних відносин з близьким оточенням.

Мета статті – визначити роль сімейного дозвілля у формуванні гармонійних відносин в сім'ї, дослідити особливості технологій сімейного дозвілля і критерії його ефективності.

Виклад основного матеріалу. Сім'я впливає на соціальне, фізичне, культурне і психологічне благополуччя кожної людини, допомагає долати труднощі повсякденного життя [10]. Сім'я є багатофункціональною системою, яка виконує виховну і рекреаційну функції. Зокрема, остання

передбачає взаємодопомогу, підтримку здоров'я, організацію відпочинку і дозвілля, відновлення фізичних і психічних сил [9, 149].

Технології дозвіллевої діяльності з сім'ями передбачають методика організації і проведення сімейного дозвілля. На нашу думку, для організації сімейного дозвілля, виявлення сфери сімейних дозвіллевих вподобань важливо враховувати структуру сім'ї, її типи, протікання життєвих циклів сімейної системи, які визначають специфіку взаємовідносин; особливості використання вікових, оздоровчих, екологічних і культурно-орієнтованих технологій дозвілля. Так, аналізуючи структуру сім'ї, необхідно: досліджувати її склад, виділяти сімейні підсистеми (вся сім'я в цілому, підсистема батьків, дитяча підсистема, індивідуальні підсистеми), визначати основні параметри сім'ї (згуртованість, ієрархія, гнучкість, розподіл ролей в сім'ї). Аналіз досліджень Т. В. Андрєєвої показав, що існує розмаїття варіантів складу, або структури, сім'ї. Зокрема, науковиця виділяє таку структуру сім'ї: нуклеарна сім'я, яка складається з чоловіка, дружини і їх дітей; розширена сім'я зазвичай об'єднує дві й більше нуклеарні сім'ї із спільним домогосподарством, складається з трьох чи більше поколінь; змішана сім'я – утворюється зі шлюбу розведених людей і включає нерідних батьків і нерідних дітей; сім'я батьків-одинаків [1]. Відповідно, спільність дозвіллевих інтересів може спостерігатися в нуклеарних сім'ях; в розширених сім'ях зазвичай представлено розмаїття форм і видів дозвілля, які мають задовольняти одночасно потреби різних поколінь; у змішаних сім'ях дозвілля частіше є середовищем примирення, де члени родини пізнають один одного і вчаться взаємодіяти.

Важливо відмітити, що організація сімейного дозвілля має здійснюватися з урахуванням життєвих циклів сім'ї, які можуть бути розподілені наступним чином: період залицяння; фаза проживання подружжя без дітей – від початку проживання разом або в шлюбі до народження першої дитини; експансія – народження першої дитини до народження останньої, сім'я з маленькими дітьми; стабілізація. Фаза зрілого шлюбу – період виховання дітей, що триває до того періоду, коли перша дитина залишає дім; фаза, в якій діти поступово залишають батьківський дім; "порожнє гніздо" – подружжя знову залишається одне після від'їзду всіх дітей; фаза, на якій хтось із подружжя залишається самотнім після смерті іншого [12, 60]. На кожному з цих етапів розвитку сім'ї слід використовувати відповідні прийоми і методи, форми і види дозвіллевої діяльності. Так, на етапі залицяння та проживання подружжя без дітей види і форми дозвіллевої діяльності будуть більш активними, вільними від обов'язків. Тоді як, на етапі експансії і стабілізації дозвіллеві технології мають враховувати інтереси, вподобання та задовольняти потреби в дозвіллі кількох поколінь.

Сім'я виступає провідним інститутом соціалізації кожної людини, сприяє всебічному розвитку на всіх етапах її життєдіяльності. Важливу роль тут відіграють вікові технології дозвілля. Так, для дитини раннього і дошкільного віку сім'я уособлює навколишній світ, на норми і цінності якого вона орієнтується. В дозвіллі дітей домінує ігрова діяльність (сюжетно-рольові ігри, ігри з правилами, ігри-бесіди, ігри-перевтілення), читання казок, відпочинок, театр, атракціони, свята. В молодшому шкільному віці дитина вже може сумніватися в авторитеті і оціночних судженнях батьків та інших значущих дорослих (бабусі, дідусі, вчителі), здатна самостійно шукати відповіді на актуальні для неї питання. Основними формами дозвілля в цьому віці є дитячі свята, рухливі ігри, фізичні розваги і конкурси, гурткова діяльність, організація самодіяльної творчості, ляльковий театр, пальчиковий театр, сенсорна кімната. В підлітковому віці авторитетами стають однолітки, а провідним видом діяльності – довірливе спілкування з ними. Відтак, в дозвіллі підлітків важливу роль відіграють дитячо-підліткові організації. Для сфери дозвілля молоді характерними є: свобода особистості, яка проявляється у виборі форм, місця, часу проведення дозвілля; свобода від професійних та сімейно-побутових обов'язків; послаблення інституційного тиску на особистість молодої людини; час дозвілля присвячено, в основному, спілкуванню у молодіжних компаніях, групах однолітків, де формується особлива молодіжна субкультура, що впливає на становлення особистості молодої людини. Дозвілля людей зрілого віку також має свої особливості. Його характеризують: усталеність дозвіллевих вподобань; одомашнення дозвілля; розвиток сімейної та родинної художньої творчості (сімейні ансамблі, хори, падіння інтересу до читання); зростання індивідуальної творчості, авторської самодіяльності, малих форм дозвілля; зниження інтересу до масових форм дозвілля; комп'ютеризація і телеманія, ЗМІ виступає основним фактором інформованості дорослих; самоосвіта і самовдосконалення. Інтереси і вподобання представників старшого покоління є більш усталеними, спрямованими, переважно, на вирішення побутових проблем, а не на розвиток власної особистості та особистості дітей. В результаті діти починають шукати інші осередки, де намагаються отримати і закріпити соціальний статус, задовольнити свої потреби та інтереси, зокрема, дозвіллеві. Тому важливо формувати спосіб життя сім'ї, її культурні цінності на спільних соціально-культурних і морально-етичних принципах. Саме сприятливий клімат в сім'ї є основою гармонійних стосунків всіх її членів, запорукою психоемоційної рівноваги, хорошого настрою, повноцінного відпочинку особистості, позитивного ставлення до діяльності [8, 74].

Ще однією важливою умовою гармонійного розвитку сім'ї і культури її дозвілля є розподіл ролей і сімейних обов'язків. При цьому слід орієнтуватися на індивідуальні уподобання членів сім'ї, їх уміння і здібності, користь різних видів діяльності для кожного члена сім'ї. В сімейному дозвіллі створюються сприятливі умови для зміцнення стосунків, організації різних видів діяльності: спілкування, гри, навчання, праці; для збагачення їх змісту; зближення всіх членів сім'ї, передачі досвіду і традицій молодшим поколінням.

Описані вище акценти дають змогу засвідчити, що сімейне дозвілля – це вільне проведення часу, яке передбачає спільну участь всіх членів сім'ї в різних видах активної і пасивної діяльності; сприяє згуртованості сім'ї, допомагає краще пізнати один одного; є засобом для відновлення фізичних і духовних сил людини, формування її особистості [9]. Відповідно, саме в сімейному дозвіллі здійснюється взаємодія, взаєморозвиток і взаємопідтримка представників різних поколінь.

Сімейне дозвілля є сферою зняття психологічної напруги, сприяє зміцненню сім'ї та виконує ряд функцій: комунікативну, яка реалізується в сімейному спілкуванні і діяльності (сімейні свята і розваги, сімейні подорожі, сімейний відпочинок); виховну, що здійснюється в ефективній організації і регулюванні вільного часу, правильному виборі і використанні форм і засобів сімейного дозвілля; рекреаційну, яка полягає у відновленні фізичних, психічних, духовних сил членів сім'ї; ціннісно-орієнтаційну, що проявляється у формуванні і розвитку системи сімейних цінностей (моральних, культурних), правил і норм поведінки, в отриманні першого соціального досвіду дітьми [11, 267]. За нашим баченням, окрім вище означених, сімейне дозвілля може виконувати такі важливі функції: створення й оптимізація подружніх та батьківсько-дитячих стосунків; збереження і передача сімейних традицій, звичаїв; формування довіри до суспільства, підготовка до системи суспільних відносин.

Сімейне дозвілля займає особливе місце в розвитку морально-естетичної культури. Це пояснюється тим, що в родині створюються найбільш інтимні умови життєдіяльності людей, їхнього спілкування і взаємин; більшість людей проводять значну частину вільного часу саме в сімейному оточенні; сімейне дозвілля характеризується відносною стабільністю і пов'язане із сімейно-побутовими традиціями і звичаями [6]. В організації сімейного дозвілля значущості набуває уміння дорослих раціонально планувати і використовувати свій вільний час та навчити цьому дітей. Це уміння залежить від організованості, відповідальності, діловитості, від розуміння часу як багатства. Найкращим способом навчити дітей організовувати свій вільний час є власний приклад їх батьків. Зокрема, це проявляється у: встановленні і підтримці режиму дня, розподілі обов'язків у родині, виконанні простих правил сімейного і загальнолюдського гуртожитку; ставленні батьків до культурного дозвілля. Так, М. Б. Зацепіна виділяє такі категорії батьків за типом їх ставлення до дозвілля: батьки, які вважають, що дозвіллева діяльність не має бути спільною; традиції, окрім свят, не мають ніякого значення; спільна діяльність має вузькосімейну спрямованість; батьки, які приділяють увагу спільній діяльності, прагнуть сформуванню розуміння необхідності ціннісного ставлення до вільного часу, навчити дитину цікаво і різнобічно проводити його; батьки, які розуміють соціальну значущість культурного дозвілля, прагнуть передати сімейні традиції молодшому поколінню, постійно залучають дитину до творчої діяльності [8, 76].

Відповідно, особливості ставлення батьків до дозвілля, клімат в родині формують сімейні традиції в сфері дозвілля. Зміст сімейного дозвілля визначається інтересами кожного члена сім'ї. Тому в організації сімейного дозвілля необхідно враховувати як індивідуальні інтереси кожного члена сім'ї, так і їх спільні інтереси. Сімейне дозвілля має приносити задоволення кожній людині, сприяти формуванню її культури. Як складова частина морально-етичної культури важливе значення мають традиції спілкування і взаємин у родині: відносини взаємної турботи, допомоги, підтримки, взаємної поваги, довіри, щирості, вдячності, співучасті, співпереживання, любові і вірності. Окрім зазначених в українському суспільстві поширеними є такі сімейні традиції: дні народження, початок і закінчення навчального року в школярів і студентів, дні повноліття, одержання паспорта, вступ до навчального закладу, весілля, початок трудового життя, вихід на пенсію. Такі події мають святкуватися активно, весело, щоб кожен член сім'ї відчував свою причетність і значущість [6].

Аналіз психологічних і культурологічних досліджень структури сім'ї, особливостей організації сімейного дозвілля дозволяє нам стверджувати, що найчастіше в сфері сімейного дозвілля використовуються вікові технології дозвілля, представлені вище; оздоровчі технології дозвілля (медико-біологічні, валеологічні, курортні, лікувально-профілактичні, спортивно-оздоровчі); екологічні технології (вивчення, опанування і охорона природи в процесі дозвілля різних груп населення); культурно-орієнтовані технології (створення і розвиток культурних цінностей, технічної, наукової, художньої, музичної, образотворчої, ігрової, навчальної, побутової, управлінської, комунікативної творчості).

На нашу думку, оптимальної реалізації означені технології набувають в різних видах і формах сімейного дозвілля дітей і дорослих: свята, спільні відвідування театрів, виставок, концертів, музеїв;

туризм, заняття спортом; спільні читання, бесіди про героїв книг і відомих людей; ігри, залучення до творчих аматорських занять; поїздки на природу; прогулянки до лісу чи парку; творча діяльність (вишивка, малювання, конструювання, ліплення, домашній театр тощо).

На жаль, дозвілля більшості сучасних українських сімей характеризується пасивністю. Вони проводять своє дозвілля перед телевізором, комп'ютером; спілкуються не безпосередньо, а за допомогою засобів мобільного зв'язку, Інтернету; менше часу приділяють спільному читанню книжок і журналів; рідше сім'ї виходять на прогулянки і відвідують кінотеатри, театри, музеї, виставки. Низький рівень культури сімейного дозвілля і його значущість в розвитку гармонійних відносин в родині дозволили виділити основні критерії ефективності організації культурного дозвілля в сім'ї: наявність у батьків системних знань про вплив дозвілля на дитину, що співвідноситься з потребами та інтересами дорослих; практичні уміння в організації спільної дозвіллевої діяльності; творче ставлення до формування культури дозвілля в сім'ї; демократичний стиль ставлення до дитини і її поведінки; повага до потреб бажань та інтересів дитини; розвиток пізнавальних інтересів дитини, що сприяє формуванню потреби в самореалізації свого творчого потенціалу, здібності до подолання обмежень і труднощів; соціально значуща спрямованість спільної культурно-дозвіллевої діяльності, наявність національних і сімейних традицій, що сприяє ціннісно-орієнтаційній єдності сім'ї [8, 77]. Відповідно, розвинена культура сімейного дозвілля, розмаїття його технологій, видів і форм є сприятливим середовищем для гармонійного функціонування сім'ї, особистісного розвитку кожного її члена, розвитку довірливих взаємовідносин.

Висновок. Технології дозвіллевої діяльності з сім'ями передбачають вивчення структури сім'ї, її типів, підсистем, основних параметрів, зокрема, згуртованості, ієрархії, розподілу ролей в сім'ї; врахування життєвих циклів сімейної системи; підбір видів і форм сімейного дозвілля; використання вікових, оздоровчих, екологічних і культурно-орієнтованих технологій дозвілля. Організоване сімейне дозвілля сприяє оптимізації подружніх і батьківсько-дитячих стосунків; формуванню позитивних емоційних зв'язків, сприятливого психологічного клімату в родині; розвитку соціальної та емоційної ідентичності всіх членів сім'ї, всебічному їх розвитку; створює підґрунтя для розширення кола інтересів і розвитку здібностей кожного члена сім'ї; відродженню традицій і моральних цінностей сім'ї; формує культуру організації та проведення вільного часу в сім'ї.

Література

1. Андреева Т.В. Семейная психология: Учеб. пособие / Т.В. Андреева. – СПб.: Речь, 2004. – 244 с.
2. Ариарский М.А. Прикладная культурология: Монография / М.А. Ариарский. – СПб.: ТГУ, 2001. – 561 с.
3. Бабенко Н.Б. Дозвілля сім'ї. Теоретичні та емпіричні аспекти: Моногр. / Н.Б. Бабенко. – К.: ДАКККіМ, 2001. – 157 с.
4. Бабенко Н.Б. Соціологія сім'ї: Навч. посіб. / Н.Б. Бабенко. – К.: ДАКККіМ, 2001. – 257 с.
5. Бирженюк Г.М. Основы социокультурного проектирования: Уч. пособие / Г.М. Бирженюк, А.П. Марков. – СПб.: СПГУП, 1997. – 262 с.
6. Бочелюк В.Й. Дозвіллезознавство: Навч. пос. / В.Й. Бочелюк, В.В. Бочелюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
7. Воловик А.Ф. Педагогика досуга: Учебник / А.Ф. Воловик, В.А. Воловик. – М.: Флинта, 1998. – 240 с.
8. Зацепина М.Б. Культура досуга в семье / М.Б. Зацепина // Современное дошкольное образование: теория и практика. – 2008. – № 2. – 82 с.
9. Кудренко Т. В. Специфика ценностных приоритетов семьи в сфере досуга [Текст] / Т. В. Кудренко // Проблемы и перспективы развития образования: материалы IV междунар. науч. конф. – Пермь: Меркурий, 2013. – С. 149-150.
10. Олійник О.О. Сімейне дозвілля як форма психологічної допомоги / О.О. Олійник // Питання культурології. – К.: Київський національний університет культури і мистецтв, 2014. – Вип. 30. – С. 88 – 94.
11. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: Підручник / І.В. Петрова. – К.: Кондор, 2005. – 408 с.
12. Черников А. В. Системная семейная терапия: Интегративная модель диагностики / А.В. Черников. – М.: Класс, 2012. – 208 с.
13. Ярошенко Н.Н. История и методология теории социально-культурной деятельности: Учебник / Н.Н. Ярошенко. – М.: МГКУКИ, 2009. – 360 с.

References

1. Andreieva, T.V. (2004). Family Psychology. St. Petersburg: Rech [in Russian].
2. Aryarskyi, M.A. (2001). Applied Cultural Studies. St. Petersburg: TSU [in Russian].
3. Babenko, N.B. (2001). Leisure of the family. Theoretical and empirical aspects. Kyiv: SAMSC&A [in Ukrainian].
4. Babenko, N.B. (2001). Sociology of the family. Kyiv: SAMSC&A [in Ukrainian].